

BİR FOLKLOR UNSURU OLARAK “HALK EKONOMİSİ”NİN HALK HAYATINDAKİ YERİ, DEĞERİ VE ÖNEMİ HAKKINDA BAZI DÜŞÜNCELER

*SOME THOUGHTS ABOUT THE PLACE, VALUE AND
IMPORTANCE OF THE “FOLK ECONOMY” AS A FOLKLORE ITEM
IN THE FOLK LIFE*

DOI: 10.33404/anasay.1146183

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article¹

Hasan Ali DİKEN*

ÖZ

Halk ekonomisi, halkta karşılığı olan bir kısım geçim kaynaklarının belirlenmesi ve bu kapsamdaki gereksinimlerin giderilmesi amacıyla; halk tarafından meydana getirilen geleneksel üretim ve tüketim alışkanlıklarının genelini içine alan bir kavramdır. Halkta karşılık bulan geleneksel iktisadî davranışlar, halk ekonomisinin şekillenmesinde çok önemli birer rol üstlenmektedir. Söz konusu kapsamda, halkın; geleneksel vasıtalarla edindiği, öğrendiği, benimseydiği ve özümseydiği birtakım öğeleri bünyesinde barındıran halk ekonomisi kav-

1- Makale Geliş Tarihi: 20. 07. 2022 Makale Kabul Tarihi: 19. 08. 2022

* Arş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Türk Halkbilimi Bilim Dalı, Ankara, Türkiye. Ph.D. Research Assistant, Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Folklore, Programme of Turkish Folklore, E-Posta (E-Mail): h.ali.diken@hotmail.com. **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0001-5948-4255>.

ramı; bu yöndeki yol, yöntem, metot, usul, araç, gereç, alet, edevat ve benzeri faktörlerin tümü derleyip değerlendirmeyi hedefleyen bir halkbilimi dalıdır.

Halk ekonomisi, halkbilimi çalışma kadrosunun en mühim konularından birini teşkil etmektedir. Zira halk ekonomisinin, insanlık tarihiyle hemen hemen yaşıt sayıldığına dile getirmekte yarar vardır. Nitekim halk ekonomisi, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren icra edilen toplayıcılık ve avcılık faaliyetlerinin akabinde; halkbiliminin ilgi alanına giren balıkçılık, arıcılık, hayvancılık, göçebelik, bağcılık, bahçecilik, bahçıvanlık, meyvecilik, sebzeçilik, çiftçilik, esnafılık ve işçilik gibi başlıca üretim ve tüketim tarzlarını ele alan bir sistemin tezahürüdür.

Gelenek kaynaklı bir düzeni takiben, halk hayatı; yazılı belgelere dayanmayan kimi sözlü anlaşmalara bağılı olarak da tesis edilebilmektedir. Dolayısıyla halk; kendi koyduğu bazı kurallara binaen, kendi yaşam alanını kolaylaştırma yoluna gidebilmektedir. Bahse konu düzlemde, halk, iktisadî zemindeki belli başlı ihtiyaçlarını; birtakım prensiplere uygun olarak karşılayabilmektedir. Bu durum ise halk ekonomisi mefhumunu ortaya çıkaran nedenlerin başında gelmektedir. İlgili çerçeveye istinaden, halk ekonomisinin, geçmişten bugüne kadar süregelen bir gelenekler silsilesi olarak varlığını devam ettirdiğinin altını çizmekte fayda vardır.

Bu çalışmada, sözlü kültür ortamının doğurduğu başlıca imkânlardan beslenmek suretiyle mevcudiyetini idame ettiren halk ekonomisi nosyonu; halk hayatındaki yeri, değeri ve önemi doğrultusunda ele alınacaktır. Bahsedilen bağlamda, halk ekonomisi kavramı; sosyokültürel ve sosyoekonomik çatılar altındaki işlerliğine yönelik olarak, toplumsal düzenin temini noktasındaki kimi işlevleri ekseninde değerlendirilecektir. Dolayısıyla insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen başat bir unsur olarak "halk ekonomisi" nin halk hayatındaki mahiyeti, ana hatlarıyla izah edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Ekonomisi, Folklor, Halk Hayatı, Halk Ekonomisinin Halk Hayatına Etkileri, Halk Ekonomisinin Özellikleri, Halk Ekonomisinin İşlevleri, Halk Ekonomisinin İşlevsel Özellikleri.

ABSTRACT

Folk economy, it is a concept that encompasses all of the traditional production and consumption habits created by the people in order to create their

own livelihoods and to meet their needs in this direction. The traditional behaviors of the people in the economic context have a very important role in shaping the folk economy. In this manner, the concept of folk economics, which includes some elements that the people acquired and assimilated through traditional channels, is a branch of folklore that aims to compile and evaluate all of the traditional way, method, procedure, tool, equipment and similar factors.

Referring to this situation, it is useful to underline that one of the most important subjects of the folklore working staff is the folk economy. Inasmuch as considering the folk economy is almost the same age with the human history. Therefore, folk economy includes a system dealing with main production and consumption types such as foraging and hunting which performed by the first people subsequently; fishing, animal husbandry, apiculture, transhumance, nomadism, viticulture, horticulture, fruit growing, farming, olericulture, chandlery, workmanship.

In the traditional framework, it is obvious that the folk made the life more easier than it was by depending on some practices about a number of agreements and implementations being not based on written documents. In this specified subject, the folk fulfilled his or her primary economical requirements in reliance on the several rules established by himself or herself. This situation is the main reason introducing the folk economy. Thus, the folk economy has sustained its existence from the very early days of the humanity to the recent times as a line of traditions.

In this paper, the folk economy term which has been grown with some opportunities being generated in the oral culture, will be attempted to be described referring to its main characteristics affecting to the folk life. On this centre, the folk economy will be assessed in the scope of some of its primary functions on providing social and communal order considering its operability under the sociocultural and socioeconomical framework. On the described context, the place, value and significance of the “folk economy” in the folk life, which is the dominant reason on improving the communication between people, will be discussed in general terms.

Keywords: Folk Economy, Folklore, Folk Life, The Impacts of the Folk Economy to the Folk Life, Characteristics of the Folk Economy, Functions of the Folk Economy, Functional Characteristics of the Folk Economy.

Giriş

Halk ekonomisi kavramı, sözlü kültür ortamında cereyan eden uygulamalar bütünüdür. Bahse konu uygulamalar bütünü dâhilinde, kuşaktan kuşağa aktarılan birtakım geleneksel iktisadî mekanizmalar, tavırlar, davranışlar ve alışkanlıklar mevcuttur. Bu durumun bir devamı olarak, halk ekonomisi, geçmişten bugüne dek süregelen başlıca geleneksel ekonomi kaidelerini içine alan bir arka plana sahiptir. Söz konusu bağlamda, halk ekonomisine ait kimi pratikler, daha ziyade atalar döneminden intikal eden iktisadî deneyimlere binaen ortaya konulmaktadır.

Halk ekonomisi mefhumu, folklor ilminin iktisat ilmine temas etmesinin (Van Gennep, 1939, s. 17) doğal bir sonucu olarak, halkın en temel gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla öne çıkan her türlü geleneksel ekonomi ögesini bünyesinde barındıran bir iktisadî düzenin yansımasıdır. Bununla birlikte, sözlü kültür geleneğinden beslenen halk ekonomisi nosyonu, bir çeşit "kapalı ekonomi" sistemidir.

Kapalı ekonomik sistem kapsamında, tamamıyla "kişisel üretim" hakimdir. Dolayısıyla malum iktisadî düzen içerisinde, gelişmiş bir ticaret ağı söz konusu değildir. Bu yüzden, kapalı ekonomi, dar anlamıyla "ev ekonomisi" veya "aile ekonomisi" olarak da adlandırılmaktadır (Bougle, 1964, s. 402). Bahsedilen düzlemde, halk ekonomisi, öncelikle hane halklarının geçim ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir ekonomi modelidir.

Bilhassa "çerçi"² olarak isimlendirilen bir esnaf grubu tarafından hayata geçirilen; karşılıklı mal, ürün, eşya, servis veya hizmet değişimine dayalı bir ekonomi şekli ile halkın; geleneksel kanallarla kendi parasını değerlendirme yöntemleri ve bu doğrultudaki ticarî faaliyetleri; halk ekonomisi kavramına dâhil edilmektedir (Çobanoğlu, 2009/3, s. 1063). Mevzubahis zeminde, halk ekonomisi, özellikle paranın sıkça kullanılmadığı yaşam alanları itibarıyla; değiş tokuş, mübadele, takas veya değişim ilkelerini takiben; insan yaşamını iktisadî açıdan kolay kılan bir zemini işgal etmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle, bu çalışmada, halk ekonomisi kavramının genel özellikleri ele alınacaktır. Malum duruma istinaden, halk ekonomisinin tanımı ve halk hayatına etkileri; halkbilimi disiplininin işlev-

2- Çerçi, yerel birim olarak köyleri ve kasabaları dolaşmak suretiyle seyahat eden gezgin bir esnaf grubuna verilen isimdir. Konuyla ilgili olarak bakınız. (Komser, 2018, s. 167).

sel bakış açısı ön plana çıkarılmak suretiyle tetkik edilmeye çalışılacaktır. Dolayısıyla halk ekonomisi mefhumunun, halk yaşamını belirleyen ve yönlendiren birincil dereceden bir folklor unsuru olduğu varsayımından yola çıkılarak; halk nezdinde vuku bulan geçim kaygılarının azaltılmasındaki rolü üzerinde durulacaktır.

1. Halk Ekonomisinin Tanımı

Halk ekonomisi; halkın, kendine has yaşam standartlarını belirlemek ve bu bağlamdaki geçim kaynaklarını ortaya çıkarmak amacıyla; geleneksel kanallardan beslenerek oluşturduğu, geliştirdiği, yaygınlaştırdığı ve kuşaktan kuşağa aktardığı bir iktisadî sistemdir. Söz konusu durumun paralelinde, halk ekonomisi; halkın, belli başlı geleneksel metotları pratiğe dökmek kaydıyla, kendi kültürel köklerinden esinlendiği bir çerçeveye tekabül etmektedir.

Bahse konu bağlamda, halk ekonomisi, geçmişten bugüne dek getirilen bir kültürel birikime dönük olarak; halk hayatında vuku bulan üretim, dağıtım, tüketim ve pazarlama süreçlerine dair birçok bilgiyi, beceriyi, deneyimi ve yeterliliği ön plana çıkararak bir geleneksel ekonomik düzene ait müşterek faktörlerin genel adıdır (Özarıslan ve Karataş, 2016, s. 17). İlgili eksene ilişkin olarak, halk ekonomisinin en temel ölçütü, halk tarafından belirlenen iktisadî kuralların; geleneğe uygun bir biçimde icra edilmesidir.

Halk ekonomisi, en genel tabiriyle, insanların; dökümanlara veya materyallere uyum sağlama sürecidir (Bates and Fratkin, 2003, s. 340). Bununla beraber, insanların; paralarını ve zamanlarını, kendi istekleri yönündeki birtakım kaynaklara ulaşmak maksadıyla esas aldıkları bazı yöntemler ve geliştirdikleri kimi metotlar, halk ekonomisinin ana çatısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla halk ekonomisi kapsamında erişilmek istenen geçim kaynakları; her türlü mutfak takımından, her çeşit ev aletine kadar; oldukça geniş bir sahayı kapsamaktadır. Bu durum, halk ekonomisinin, insanlardaki arzuları ve istekleri tetikleyen bir davranış modeli yarattığının ortaya konulması bakımından son derece önemlidir.

Gelenek kültürüne dayalı olarak cereyan eden halk ekonomisi düzeni, aynı zamanda, halkın; kendi kültürüne yabancı olan kimi dış kültürlerden feyzaldığı bir altyapıya da sahiptir. Bu bünyeye dönük olarak, halk ekonomisi, halkın; geleneksel vasıtalara binaen başvurduğu yol, yöntem, usul, metot, araç, gereç, alet, edevat ve benzeri unsurların tamamını derlemek suretiyle değerlendirilir.

dirmeyi hedefleyen bir iktisadî yapının yansımasıdır. İlgili minval üzere, halk ekonomisi, halkbilimi çalışma başlıkları arasında yer alması münasebetiyle; halkbiliminin (folklor) alt dallarından biri olarak kabul edilmektedir (Örnek, 2000, s. 18).

Halk yaşamı için hayatî derecede önem taşıyan her türlü öge, halkbilimi veya folklor disiplininin araştırma ve inceleme sahasına girmektedir. Bu bünye etrafında, halkbilimi disiplininin, halk nezdinde karşılık bulan hemen her türlü ekonomik faktörü de içine aldığı ifade edilmesinde yarar vardır. Dolayısıyla folklor ilmi açısından bakıldığında, halk ekonomisinin, halkın iktisadî gereksinimlerini; halk hayatındaki geleneksel alışkanlıklara ve davranışlara istinaden inşa eden bir "geçim sistemi" olduğunu belirtmek gerekmektedir (Ayaz ve Aça, 2019, s. 279).

Halk ekonomisi, geçmişten bugüne kadarki bir zaman dilimi açısından bakıldığında, halk tabanında "alternatif" bir iktisadî model olarak geçerliliğini sürdürmüştür. Özellikle devletlerin içine düştükleri ekonomik darboğaz dönemlerinde, halk, birtakım geleneksel yöntemler aracılığıyla kendi ekonomik yönünü belirlemiştir. Bu durumun bir devamı niteliğinde, halk; para ve benzeri unsurlara meyiletmeden, "karşılıklık" esasına dayalı bir şekilde; takas, mübadele, değişim veya değiş tokuş yollarını temel alarak, kendi ekonomik düzenini tesis etmiştir (Özarslan, 2005, s. 56).

2. Halk Ekonomisinin Halk Hayatına Etkileri

Halk ekonomisinin, insanlığın ilk dönemlerinden son dönemlerine kadar, halk hayatını çeşitli şekillerde etkilediğinin dile getirilmesinde yarar vardır. Zira halk ekonomisi, insanlığın dünyadaki oluşum ve gelişim süreçlerini takiben; göçebelik, toplayıcılık, devşiricilik, avcılık, balıkçılık, hayvancılık, çobanlık, arıcılık, çiftçilik, işçilik, esnafılık, bağcılık, bahçecilik, bahçıvanlık, çerçilik, yaylacılık, kışlacılık, meyvecilik, sebzeçilik ve benzeri üretim, dağıtım, tüketim, pazarlama ve ticaret kalıplarına sirayet eden bir özelliğe sahiptir (Çavdar, 1972, s. 49).

Halk ekonomisi, insanlıkla hemen hemen "yaşıt" bir niteliktedir. Bu eksende, halk ekonomisi, halk bilgisinin ilgi alanına giren pek çok unsurun da çıkış noktasıdır. Zira ekonomi, öncelikle maddî kültür sahasının önemli bir ögesi olması bakımından; insanlığın doğuşuyla eşdeğer bir zemin içerisinde kabul görmektedir (Kocakaplan, 2016, s. 24). Nitekim insanların, dünya haya-

tına adımlarını attıktan hemen sonraki fiilleri; ekonomik kaygılardan hareketle belli bir gelişme göstermiştir. Bahse konu ekonomik etkinliklerin başlatıcısı ise şüphesiz halk sathında gerçekleşen karşılıklı değiş tokuş eylemleri olmuştur. Bu durum, ekonominin, ilk olarak geleneksel usullerden kaynaklanmak suretiyle kendine özgü şeklini almasını sağlamıştır.

Söz konusu çerçeveye ilişkin olarak, halk ekonomisi; halk mutfağından halk inançlarına, halk inançlarından halk meteorolojisine, halk meteorolojisinden de halk takvimine (Örnek, 2000, s. 18) kadar; oldukça geniş bir sahayı kapsamaktadır. Bu bağlamda, halkın iktisadî faaliyetleri, halk yaşamının pek çok alanında; belli bir kültürel yayılmaya paralel olarak sürüp gitmektedir. Örneğin, kaz yetiştiriciliğiyle ilgilenen muhtelif Türk toplulukları arasında, kazların; genellikle güz mevsimi itibarıyla kesilmelerini (Koşay, 1939, s. 68), halk ekonomisine yönelik olarak belirlenen halk takviminin bölgesel veya yöresel yansımaları içinde göstermek mümkündür. İlgili durum, şüphesiz, halk ekonomisine dayalı olarak geliştirilen prensiplerin hayata geçirilmesiyle gerçekleşmektedir.

Tarihî arka plan itibarıyla, insanın, en önce kendi yaşamsal varlığını sürdürebilecek olan başlıca ekonomik kaygılarını düzenleme yoluna gittiği bilinmektedir. Bu durumun akabinde, insan, ilk olarak gelenekten feyzaldığı kimi ekonomik dürtülerini öne çıkarmaya başlamıştır. İlgili çerçeveye istinaden, halk ekonomisi, insanın tarihsel süreçte ortaya koyduğu geleneksel değerlere dair her çeşit bilgiyi ve tecrübeyi içerdiğinde bulundurmaktadır. Dolayısıyla halk ekonomisi, geleneğin sunduğu pek çok olanağın halk hayatına uygulandığı bir zemine sahiptir.

Halk ekonomisinin kuşaklar arasındaki aktarımı, gelenekten kaynaklanan kültürel belleğin dışı vurumuyla mümkün olmuştur. Nitekim halk ekonomisi, kendi münderecatındaki geleneksel bilgilerin imkân tanıdığı ölçüde işlerlik kazanmıştır. Dolayısıyla halkta karşılığı olan bir kısım ekonomik uygulamalar, gelenek kültürünün temelini teşkil eden “geleneksel bilgi” kavramıyla yakından ilişkilidir. Bu çerçeve içerisinde, halk ekonomisindeki üretim-dağıtım-tüketim-pazarlama-ticaret zinciri, “geleneksel bilgi”ye dönük bir “kültürel aktarım” zemini esas alınarak (Özdemir, 2018, s. 3-4) inşa edilmiştir. Zira halk, kendisine özgü bir iktisadî sisteme binaen, geleneksel bilgi belleğinden yararlanmak kaydıyla; kendi ihtiyaçlarını karşılamayı bilmiştir.

Bahse konu bünye içerisinde, halk ekonomisini; “sözlü kültür ortamında icra edilen uygulamalar bütünü” olarak tanımlamak da muhtemeldir. Bu uygu-

lamalar bütünüünün içeriğinde; halk tarafından geliştirilen ve nesilden nesile iletilen geleneksel birtakım iktisadî mekanizmalar, tavırlar, davranışlar ve alışkanlıklar bulunmaktadır. Malum durumun bir devamı olarak, halk ekonomisi, genellikle atalar döneminden intikal eden; dolayısıyla da "sezgi" ve "tecrübe" yoluyla idrak edilen "alternatif" bir ekonomik sistemin tezahürüdür (Rubin, 2003, s. 157).

Atalar döneminden getirilen iktisadî anlayışlar, daha ziyade halk inançlarının veya halk inanışlarının esasını teşkil eden bir zemine tekabül etmektedir. Bahsedilen eksende, halk, inançsal açıdan kendi köklerine inmek suretiyle; kendine özgü ekonomik düzenini tesis edebilmektedir. Örneğin, Anadolu sahasında; "tarlaya tohum atılmadan önce, komşuya tohum verilmemesi" (Artun, 2011, s. 242) inanışı, "evin bereketinin kaçmaması" anlamına gelen bir iktisadî kaygıdan kaynaklanmaktadır. Bu durumun doğal bir neticesi olarak, halk tasavvurundaki "bolluk" ve "bereket" algılarının, "geleneksel ekonomi" olgusuyla bütünleştiği görülmektedir. İlgili bağlamda, halk, kendi geçmişinden getirdiği "inanç" faktörüyle beraber; kendi ev ve aile ekonomisini yönlendirebilmektedir.

Halk ekonomisi kapsamında, halkın, içinde yaşadığı coğrafyalara göre; kendi ev düzenini de tesis ettiği gözlemlenmiştir. Zira insanın yerleşim yeri olarak seçtiği her coğrafi bölgedeki malzemenin, mimariyi biçimlendiren en önemli etkenlerden biri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu çerçevede, Anadolu'ya özgü iklim çeşitliliğinin, farklı yapı türlerinin oluşumunu sağlayan inşaat malzemesi ve yapım tekniği konusunda önemli bir yapı sanatı yelpazesi sunduğunun dile getirilmesinde yarar vardır.

Bununla birlikte, özellikle kırsal kesimde halk mimarisi ve geleneksel mimarlık bilgisi kısmen de olsa yaşatılmaktadır (Davulcu, 2016, s. 93). Örneğin, Anadolu'nun iç bölgelerindeki evlerin daha ziyade kerpiçten ve taştan; Anadolu'nun kıyı bölümlerindeki evlerin ise daha ziyade ahşaptan inşa edilmesi, halk ekonomisinin halk mimarisine olan sirayetini gözler önüne sermektedir.

3. Halk Ekonomisinin Kültürel Sürekliliğe Katkıları

Halk ekonomisi, geçmişten bugüne kadar süregelen bir zaman dilimi açısından bakıldığında, bazı kültürel değişim ve dönüşüm unsurlarını da bünyesinde eritmiştir. Nitekim teknik ve teknolojik gelişmelerle beraber, halk ekonomisi kapsamında ele alınan kimi faktörler, süreç içinde "boş zaman" veya "hobi" aktivitelerine evrilmiştir. Ayrıca kimi halk ekonomisi faaliyetlerinin de

zamanla unutulduğunu belirtmekte fayda vardır. Zira geleneksel ekonomi bağlamındaki bir kısım faaliyetlerin, daha çok “nostaljik” karakterli başlıca pratiklere dönüştüğünü ifade etmek gerekmektedir. Bu gibi örnekler, kültürün farklı formlarda ilerlemesinin doğal bir neticesidir.

Söz konusu minval üzere, halk ekonomisi uygulamalarının başını çeken “toplayıcılık” faaliyetinin; zaman içerisinde “hurdacılık” ve “eskicilik” faaliyetlerine dönüşmek suretiyle, bu yöndeki geleneksel meslek kollarını ortaya çıkardığını belirtmek mümkündür. Zira kadim bir tarihî seyre sahip olan toplayıcılık etkinliği, belli bir değişim ve dönüşüm yaşayarak, yakın zamanlara kadar, kırsal ve kentsel mıntikalarda; hurda yığınlarını ve eski eşyaları toplayan meslek erbaplarınca yürütülmüştür.

Bu duruma ek olarak, toplayıcılıktan sonra cereyan eden “avcılık” etkinliğinin de ilk başta “ekonomik kaygılar” güdülmek kaydıyla icra edildiğinin altını çizmek lazımdır. Zamanla geçim kaygılarının çeşitlenmesine paralel bir düzlemde, avcılığın, ekonomik endişelerden sıyrıldığı görülmüştür. Dolayısıyla avcılık, genel olarak, bir hobi unsuruna dönüşmüştür.

Malum durumun akabinde, av etkinliklerinin; “hayırlı”, “uğurlu”, “bol” ve “bereketli” geçmesi için yapılan belli başlı uygulamaları da “nostaljik” içerikler kapsamında ele almak mümkündür. Örneğin, yakın zamanlara kadar, Anadolu’da, av tüfeğinin; ava çıkılmadan önceki akşam, kümesin önüne uzatılması ve kümes hayvanlarının tüfek üzerinden atlatılması; avcılığa dair nostalji eksenli kimi pratikleri içermektedir (Ayaz ve Aça, 2019, s. 272).

Bilindiği üzere, halkbilimi veya folklor ilmi, sosyal ve beşerî disiplinlerin “kavşak noktası” konumundadır. Halkbiliminin bu çok yönlülüğü, bahse konu saha itibarıyla; üzerinde çalışılan malzeme ve çalışma yöntemlerinden ileri gelen bir özeliştir (Çobanoğlu, 2019, s. 20-21). Dolayısıyla bu ilmî sahanın diğer bilimsel disiplinlerle ortak çalışma zorunluluğu vardır. İlgili şekilde, halkbilimi, halk hayatının maddî ve manevî bütün kültürel katmanlarını; bilhassa tarih, antropoloji, sosyoloji, arkeoloji ve etnografya bilimleriyle sıkı ilişkiler kurarak incelemeye ve çözümlenmeye koyulmuştur.

Halkbilimi, bu ilişkiyi, kendi çalışma başlıklarından biri olan halk ekonomisi kanalıyla daha da kuvvetlendirmektedir. Zira halk ekonomisi kapsamında ortaya konulan birtakım maddî kültür öğeleri; arkeolojik, etnografik ve tarihsel malzemelerden hareketle yorumlanabilmektedir. Mevzubahis duruma yönelik

olarak, kültürün insan yaşamındaki hemen her türlü müşterek faktörü içine alan cephesine dikkat edildiğinde, halkbilimi için derlenen verilerin "kültür" tarifleriyle eşdeğer oldukları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Günay, 1987, s. 26). Dolayısıyla kültürü, bütün katmanlarıyla ele alan halkbilimi dalı, diğer bilim alanlarıyla ortak bir çalışma prensibini benimsemiştir.

Bu bağlamda, halkbiliminin; arkeoloji, sosyoloji, etnografya, antropoloji ve tarih disiplinleri gibi; bir "kültür bilimi" olarak, kültürün bütün tabakalarıyla ilgilendiğinin ve kültür kavramını önceleyen söz konusu bilimsel disiplinlerle sıkı bir ilişki kurduğunun vurgulanmasında yarar vardır. Dolayısıyla halk ekonomisi araştırmalarında, sözlü ve yazılı olarak elde edilen kimi bilgilerin yanı sıra; özellikle arkeolojik, tarihsel ve etnografik bazı belgelere ve bulgulara da başvurulduğunun altını çizmekte yarar vardır. Zira söz konusu belgeler ve bulgular vasıtasıyla, halk ekonomisinin geçmişten bugüne kadar geçirdiği değişim ve dönüşüm unsurları da ortaya konulabilmektedir.

Arkeolojik maksatlı bazı kazıların, halkbilimi çalışma kadrosuna dâhil edilen halk ekonomisine dair başlıca tarihsel ve etnografik malzemelere ışık tuttuğunu dile getirmek mümkündür. Örneğin, halk ekonomisi bünyesinde öne çıkan "dokuma" faaliyetine ait kazılarda saptanan belli başlı maddî kültür unsurları, tarihsel belge olarak kullanılmalarına binaen; folklorik malzemelerin de çıkış noktasını meydana getirmektedirler. Zira Türk kültür tarihi açısından bakıldığında, Türklerin yayılma sahaları içerisinde yer alan Altay bölgesindeki Pazırık Kurganı'nda tespit edilen kimi dokuma örnekleri; bu yöndeki geleneksel dokuma sanatının halk iktisadiyatına yansımalarını içeren bir dizi folklorik malzemeyi de ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 2017, s. 100).

Bahsedilen kapsama ilişkin olarak, halk ekonomisinin, halk hayatına nüfuz eden maddî ve manevî pek çok kültür katmanından hareketle yorumlanabildiğinin altını çizmekte yarar vardır. Nitekim bu kapsamda elde edilen arkeolojik, tarihsel ve etnografik veriler; söz konusu durumun birer özeti niteliğindedir. İlgili şekilde; halk ekonomisine dair ortaya çıkarılan birtakım eşyaların, objelerin veya nesnelerin; gelenek hazineleri içerisinde değerlendirilmeleri sebebiyle, bir kısım şifahî ifade biçimlerinin tespitleri noktasında çok önemli rollere malik oldukları kesindir (Alangu, 1983, s. 101). Bütün bunlar, şüphesiz, halk ekonomisinin mahiyetini belirleyen işlevlerin ön plana çıkarılmasında etkili olan faktörlerdir.

Halk ekonomisinin arka planında, devletlerin benimsedikleri modern iktisat sistemlerine karşı, her zaman için alternatif bir zemin oluşturma çabası yatmaktadır. Bu durum, halk ekonomisinin; halk yaşamındaki yerini, değerini ve önemini ortaya koyan niteliklerin başında yer almaktadır. Zira halk ekonomisine dayalı olarak geliştirilen başlıca kurallar ve malum kurallara bağlı olan kimi uygulamalar aracılığıyla, insanlar arasındaki sosyal ve toplumsal ilişkiler belli bir düzene sokulabilmektedir. Dolayısıyla insanların; ekonomik kaygılarından kaynaklı maddî ve manevî beklentileri de bir bakıma karşılanabilmektedir.

Halk kültürünün en temel unsurlarından biri olan halk ekonomisi sayesinde, kültürel yapıların da sınırları tayin edilebilmektedir (Artun, 2011, s. 241). Bu durumu takiben, halk ekonomisini, toplumsal yaşam sisteminin mikro ve özerk (Özdemir, 2012, s. 27) kültür alanlarından biri olarak görmek mümkündür. Zira halk ekonomisini, sosyal hayatı destekleyen ve biçimlendiren bir zemin etrafında değerlendirmek gerekmektedir.

Sosyokültürel ve sosyoekonomik doğrultularda, halk arasındaki yardımlaşma ve dayanışma duygularının “halk ekonomisi” vasıtasıyla daha da kuvvetlendiğini ve perçinlendiğini dile getirmekte fayda vardır. İlgili duruma, bilhassa “imece” olarak adlandırılan bir kültürel yapı içerisinde rastlanıldığının altını çizmek gerekmektedir. Zira imece, özellikle halkın ekonomik gereksinimlerine ait pratiklerin hayata geçirilmesi noktasında çok önemli bir konumda yer almaktadır. Ayrıca imece faaliyeti ekseninde, insanların; maddî ihtiyaçları karşılanmakla beraber, manevî bakımdan kendilerini güven içinde hissetmelerinin de önü açılmaktadır. İlgili çerçeve etrafında, imecenin kültürel altyapısı inşa edilmektedir.

Bilindiği gibi, imece, en genel tanımıyla; özellikle kırsal kesimlerde yaşayan insan toplulukları arasında, zorunlu veya isteğe bağlı birtakım işlerin; kırsal kesim sakinleri tarafından, eşit şartlarda ve emek birliğiyle gerçekleştirilmesidir. Ayrıca imece, birçok kimsenin; bir araya toplanmak suretiyle, yardımlaşarak ve dayanışarak, başka bir kişinin veya başka bir topluluğun işlerini görmesi ve böylece işlerin belli bir sıraya tabi tutularak bitirilmesidir (*Akalin ve diğerleri, 2006, s. 962*). *Malum tanımdan hareketle, imecenin; kendi bünyesinde belli bir kültürel tabaka meydana getirmek kaydıyla, kültürel sürekliliği desteklediğinin altını çizmek lazımdır.*

Malum minval üzere, halk takvimine göre belirlenen kaz kesim zamanlarında, bilhassa köylerdeki ve dar ölçekli mahallelerdeki komşuların; belli başlı

programlar yapmak kaydıyla, her gün yeni bir evde toplanarak hayata geçirdikleri kaz yolma imeceleri; ilgili durumu özetlemektedir. Söz konusu bağlamda, halk ekonomisi kanalıyla, insanlara; karşılıklı olarak tesis edilen "güven", "yardımlaşma", "dayanışma", "ahlak", "doğruluk", "iş birliği", "saygı", "sevgi", "komşuluk hakkını gözetme" ve benzeri normlar kazandırılmaktadır.

Bu şekilde, insanların iktisadî kaygıları da minimal sınırlar dâhilinde ortadan kaldırılmaktadır. Dolayısıyla emekten ve zamandan tasarruf sağlanmakla beraber, insanlar arasındaki sosyokültürel ve sosyoekonomik ilişkiler teminat altına alınmaktadır. İlgili bağlamı takiben, halk ekonomisinin, halk hayatını maddiyat ve maneviyat bakımlarından kolaylaştıran birtakım özelliklerinin olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu durum, esasen, imecenin; bir kültür kurumu olması münasebetiyle, ekonomiyi önceleyen yanını ortaya koymaktadır. Nitekim imece başta olmak üzere, her bir kültür kurumunun; ekonomiyle çift yönlü bir ilişki içinde yer aldığı ifade edilmesinde yarar vardır (Firth, 1927, s. 318).

Ekseriyetle imece kültürüne istinaden, halk ekonomisinin, halk hayatını çeşitli açılardan etkilediğini ifade etmekte fayda vardır. İlgili kapsamı takiben, halk ekonomisi; sosyal ortamların kurulmasına, sosyal ve toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine, insanlara "birey" statüsünün kazandırılmasına, insanlardaki yardımlaşma ve dayanışma duygularının güçlendirilmesine, komşuluk ağlarının sağlam temeller üzerine oturtulmasına ve insanlar arasındaki karşılıklı güven zemininin kurulmasına dönük kimi açık ve gizli işlemlere sahiptir (Özarlan, 2005, s. 58). Söz konusu durumun akabinde, halk ekonomisinin, belli sosyal normlardan hareketle; gelenek kültürüne dair birtakım faktörlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını düzleminde çok mühim bir rol üstlendiğinin vurgulanması gerekmektedir.

SONUÇ

Sonuç itibarıyla, bir folklor unsuru olarak halk ekonomisi, halktan kaynaklı gelenek öğelerinin varlıklarını devam ettirebilmeleri yönünden; halk nezdinde ayrı bir yer, değer ve önem taşımaktadır. Bahse konu bünye içerisinde, halkın günlük iktisadî ihtiyaçlarına belli ölçülerde sirayet eden halk ekonomisi, aynı zamanda halk için belli bir alternatif ekonomi modelini de ortaya koyan kaynakların başında gelmektedir. Bu şekilde, halk ekonomisi, halkın; gündelik yaşam sürecindeki geçim kaygısını minimum seviyeye indirme amacını ve işle-

vini taşımaktadır. Dolayısıyla halk ekonomisi, halkın yaşam standardını sabit düzeyde ilerletme özelliğine sahip olan her türlü arkeolojik, etnografik, tarihsel ve folklorik bilginin teminini esas alan bir inceleme alanı da yaratmaktadır.

Söz konusu minvalde, halk ekonomisi, sadece sosyoekonomik yaşam sürecini değil; aynı zamanda sosyokültürel hayat zeminini de belirgin kılmaktadır. Zira halk ekonomisi bünyesinde icra edilen üretim, dağıtım, tüketim, pazarlama ve ticaret prensiplerine binaen; diğer bir kısım halk bilgisi unsurları da işin içine girebilmektedir. İlgili kapsama ilişkin olarak, halk ekonomisi; halk inançlarından halk takvimine, halk mimarisinden halk meteorolojisine kadar; hayatın neredeyse bütün kültürel alanlarını etkilemektedir. Nitekim halk ekonomisi; halkın hemen hemen her konudaki duygusunu, düşüncesini, dünya görüşünü, dünyayı algılayış şeklini, olaylara ve durumlara bakış açısını, hadiseler karşısındaki tavrını, alışkanlığını, davranışını ve yönelimini ortaya koyan bir gelenekler dizisi olarak varlığını bugün bile sürdürmektedir.

Etik Beyan

“Bir Folklor Unsuru Olarak ‘Halk Ekonomisi’nin Halk Hayatındaki Yeri, Değeri ve Önemi Hakkında Bazı Düşünceler” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kuralları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics – COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Akalın, H. Ş. ve diğerleri. (2006). *Türkçe Sözlük*. (4. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları.

Alangu, T. (1983). *Türkiye Folkloru Elkitabı*. (Birinci Basım), Adam Yayıncılık.

Artun, E. (2011). *Türk Halkbilimi*. (Yedinci Baskı), Karahan Kitabevi.

Ayaz, B. ve Aça, M. (2019). Halk Bilgisinin Ekonomiye ve Teknolojiye Dönük Temsilleri. *Halk Bilimi El Kitabı*, M. Aça (Ed.), (3. Basım), Nobel Akademik Yayıncılık, 240-285.

Bates, D. G. and Fratkin, E. M. (2003). *Cultural Anthropology*. (1st Edition), Allyn and Bacon.

Bougle, C. (1964). *Sosyolojinin Unsurları*. (K. N. Duru, Çev.), (1. Baskı), Millî Eğitim Basımevi.

Çavdar, T. (1972). İktisat Kılavuzu: İktisat Tarihi/Çağdaş Sorunlar/Temel Kavramlar ve Türk Ekonomisi. (Birinci Baskı), Hilâl Matbaacılık.

Çobanoğlu, Ö. (2009). Türk Halkbilimi Çalışmaları Kadrosuna Göre Atatürk Döneminde Araştırma Eğilimleri ve Sonuçları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü: Atatürk Dönemi (1920-1938)*, Cilt 3, (1. Baskı), O. Horata (Ed.), Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. (10. Baskı), Akçağ Yayınları.

Davulcu, M. (2016). Bartın Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Aile Yapısı ve Yaşam Kültürünün Halk Mimarisine Etkisi. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Yıl: 4, Sayı: 8, 93-144.

Firth, R. (1927). The Study of Primitive Economics. *Economics*, 21, 312-335.

Günay, U. (1987). Folklor nedir? *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, (Birinci Basım), Sevinç Matbaası, 23-30.

Kocakaplan, S. Ç. (2016). Homoekonomikus'un Gerçekliğini Sorgulamak: Türk Atasözlerinde İnsan Manzaraları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 19-38.

Koşay, H. Z. (1939). *Etnografya ve Folklor Kılavuzu*. (Birinci Basılış), Ulusal Matbaa.

Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. (2. Baskı), Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özarslan, M. (2005). Bir Halk Ekonomisi Örneği Olarak “Hab” ve “Değişik/Değişik” Geleneği ve İşlevleri. *Türkbilig*, (10), 54-59.

Özarslan, M. ve Karataş, H. (2016). Halk Ekonomisinde Mübadele: “Örüden Tutma Kardeşlik” Örneği. *Millî Folklor*, 28(110), 17-29.

Özdemir, N. (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. (1. Baskı), Hacettepe Yayıncılık.

Özdemir, N. (2018). Geleneksel Bilgi ve Kültür Ekonomisi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 1-28.

Rubin, P. H. (2003). Folk Economics. *Southern Economic Journal*, 70(1), 157-171.

Van Gennep, A. (1939). *Kılavuz Kitaplar: Folklor*, Cilt 2, (P. N. Boratav, Çev.), (Birinci Basılış), Ulus Basımevi.

Yılmaz, B. (2017). Pazırık’dan Günümüze Türk Halı Sanatı. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 98-106.